

8. Конотоп Г.О. Методи залучення зовнішнього фінансування в умовах трансформаційних процесів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2012_3/Konotop_312.htm
9. Назаретян А.П. Синергетика в гуманитарном знании: предварительные итоги / А.П. Назаретян // Общественные науки и современность. – 1997. – №2. – С. 91-98.

УДК 336.64

Курінна О.В.,
ст. викладач кафедри фінанси підприємств,
Академія муніципального управління, м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розкрито сутність фінансових ресурсів підприємства, наведено класифікацію джерел їх формування, запропоновано основні напрямки ефективного використання фінансових ресурсів як основи фінансового забезпечення господарської діяльності підприємств.

В статье раскрыта сущность финансовых ресурсов предприятия, приведена классификация источников их формирования, предложены основные направления эффективного использования финансовых ресурсов как основы финансового обеспечения хозяйственной деятельности предприятий.

The article deals with the nature of financial resources, are classified sources of their formation, The main directions of the effective use of financial resources as the basis for the financial support of economic activity.

Постановка проблеми. У сучасних ринкових відносинах визначальною передумовою гармонійного функціонування підприємств виступають фінансові ресурси. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні розвитку господарської діяльності, розширенні та модернізації основних фондів, оплати праці та соціальних заходів.

Успішна діяльність кожного господарюючого суб'єкта залежить не тільки від того, наскільки раціонально він розпоряджається своїми ресурсами, не лише від обсягу використаних та залучених засобів, а в першу чергу від ефективності використання цих ресурсів та ефективності взаємодії між ними. В будь-якому сучасному підприємстві можна виділити так звану тріаду ресурсів – матеріальні, трудові та фінансові ресурси. Цілком очевидно, що навіть при наявності потужної матеріальної бази, без висококваліфікованих спеціалістів не може бути досягнутий максимум виробничої ефективності. Так само як і при наявності спеціалістів та

матеріальних ресурсів, але без належного фінансового забезпечення, неможливо розпочати ефективне виробництво. Роль та значення фінансових ресурсів у сучасних умовах господарювання важко переоцінити, адже це ресурси, які за короткий проміжок часу можуть трансформуватися в будь-які інші, що дозволить без проблем перегрупувати фактори виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності фінансових ресурсів підприємств, проблеми їх ефективного формування та раціонального використання досліджували такі вчені, як: В.Л. Андрущенко, С.А. Буковинський, О.Д. Василик, Н.Т. Гуляєва, А.І. Даниленко, І.В. Зятковський, Г.Г. Кірейцев, М.Я. Коробов, В.І. Кравченко, А.М. Мороз, В.М. Опарін, А.М. Поддєрьогін, Г.О. П'ятаченко, М.І. Савлук, В.М. Федосов, С.В. Хачатурян та інші. Серед зарубіжних науковців слід виділити Ю.Д. Батрина, В.Г. Белоліпецького, Є.О. Вознесенського, Л.О. Дробозіну, І.М. Карасьова, В.В. Ковальова, В.М. Радіонову, Е.С. Стоянова, М.І. Ткачук та ін.

Роботи вітчизняних та зарубіжних вчених містять всебічний аналіз питань сутності фінансових ресурсів як економічної категорії, проблем їх організації, класифікаційних видів та джерел формування. Разом з тим, основні принципи організації фінансових ресурсів на рівні підприємства, проблеми вдосконалення їх формування та використання все ще залишаються актуальними і вимагають подальшого теоретичного та практичного обґрунтування.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів формування та розроблення напрямів ефективного використання фінансових ресурсів підприємств, спрямованих на підвищення їх конкурентоспроможності та фінансової стійкості у сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансові ресурси підприємства нерозривно пов'язані з відтворювальними процесами, виступають матеріальними носіями фінансових відносин і є необхідною умовою здійснення розширеного відтворення на всіх його стадіях і в усіх його формах. Ефективність формування та використання фінансових ресурсів підприємств впливає на темпи економічного зростання країни, оскільки вони обслуговують основну ланку суспільного виробництва, де створюються матеріальні й нематеріальні блага та формується переважна маса державних фінансових ресурсів.

Обсягом фінансових ресурсів, що формуються на рівні підприємства, визначаються можливості проведення необхідних капітальних вкладень, збільшення оборотних коштів, виконання всіх фінансових зобов'язань, забезпечення потреб колективу організації. Нестача фінансових ресурсів негативно впливає на виробничо-господарську діяльність підприємства, спричиняє виникнення та зростання заборгованостей, зменшує можливості фінансування подальшого розвитку підприємства.

Фінансові ресурси підприємства є сукупністю власних доходів, накопичень та зовнішніх надходжень грошових коштів та їх еквівалентів, що знаходяться в розпорядженні підприємства та призначені для виконання зобов'язань перед бюджетною та фінансово-кредитною системами, перед контрагентами в процесі фінансування поточних затрат господарської діяльності, фінансування витрат, пов'язаних з інвестиційною діяльністю, соціальними потребами та стимулюванням працюючих.

Склад фінансових ресурсів, їх обсяги залежать безпосередньо від організаційно-правової форми та розміру підприємства, виду його діяльності, об'ємів виробництва [1, 2]. Чим більші обсяги виробництва і вища ефективність роботи підприємства, чим більша величина власних фінансових ресурсів, і навпаки. Склад і структура фінансових ресурсів не однакова в різних галузях економіки. Вони визначаються численними факторами виробничого, економічного та організаційного порядку. Так, у фондоемних галузях промисловості, таких як металургія, машинобудування, переважаючим елементом власних фінансових ресурсів є амортизаційні відрахування. В легкій промисловості та торгівлі значна частка належить валовому і чистому доходу.

Формування фінансових ресурсів підприємства – це складний динамічний процес, орієнтований на максимальну взаємодію із зовнішнім середовищем та забезпечення високоякісного використання. Тому важливо знати, які саме фактори обумовлюють формування складових фінансових ресурсів та впливають на їх збалансованість та ефективність використання.

В основу побудови певної системи цих факторів покладено принцип сфери впливу на склад фінансових ресурсів підприємства, відповідно до якого всі фактори поділяють на внутрішні та зовнішні відносно формування та використання фінансових ресурсів [3].

Внутрішні фактори, які впливають на обсяги формування фінансових ресурсів, включають:

- стратегію підприємства, для реалізації якої формуються фінансові ресурси;
- фінансовий менеджмент, котрий є механізмом управління рухом фінансових ресурсів підприємства;
- якість організації управління фінансовими ресурсами;
- принципи організації та ведення бізнесу, якими керуються на підприємстві;
- рівень досконалості фінансової структури підприємства;
- загальну оцінку ефективності виробництва та узгодження його з фінансовим планом підприємства тощо.

До зовнішніх факторів, які визначають формування та використання фінансових ресурсів підприємства, належать:

- рівень конкуренції на ринках ресурсів;

- зміна політичного курсу влади та правового поля;
- ступінь розвитку фінансового ринку;
- стан економіки в цілому;
- рівень інфляції тощо.

Першочерговою сферою формування фінансових ресурсів є процеси первинного розподілу валового національного продукту, коли вартість поділяється на складові елементи, і, відповідно, утворюються різні форми доходу як у самого підприємства, так і в інших господарюючих суб'єктів та держави. Після реалізації продукції та утворення виручки формуються амортизаційні відрахування, прибуток підприємства, відрахування на заробітну плату працівників, здійснюються страхові платежі тощо.

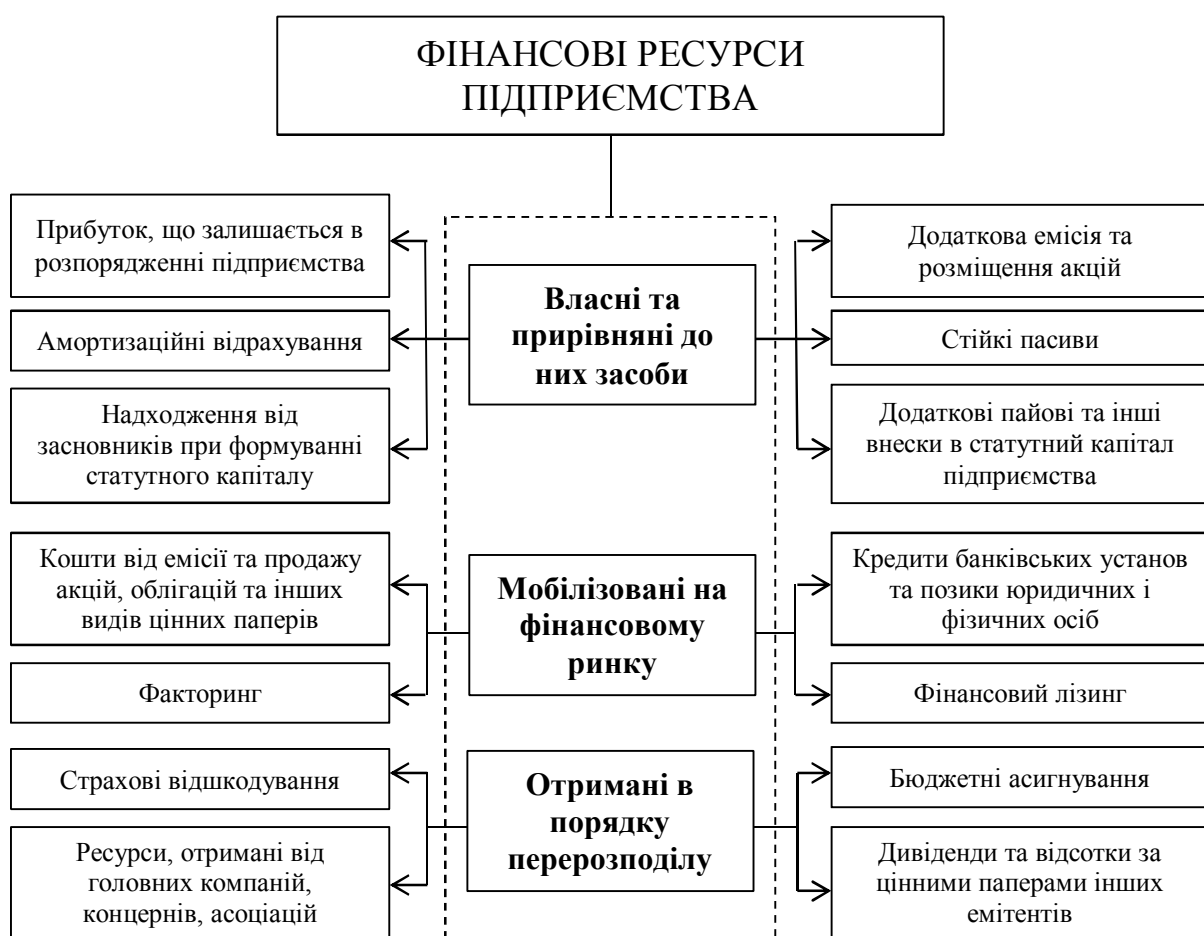

Рис. 1. Джерела формування фінансових ресурсів підприємства

Залежно від джерел формування фінансові ресурси поділяються на три групи (рис. 1):

1) фінансові ресурси, сформовані за рахунок власних і прирівняних до них засобів (прибуток від основної діяльності, прибуток від реалізації вибулого майна, прибуток від позареалізаційних операцій, амортизаційні

відрахування, надходження від засновників при формуванні статутного капіталу, додаткові пайові та інші внески, стійкі пасиви та ін.);

2) фінансові ресурси, сформовані за рахунок мобілізації ресурсів на фінансовому ринку (кошти від емісії та продажу акцій, облігацій та інших видів цінних паперів; кредити банків та позики юридичних й фізичних осіб, факторинг, фінансовий лізинг тощо);

3) фінансові ресурси, що надходять в порядку перерозподілу (страхові відшкодування, ресурси, отримані від концернів, асоціацій, головних компаній, дивіденди та відсотки за цінними паперами інших емітентів, бюджетні асигнування).

1. Власні та прирівняні до них кошти.

Первинне формування фінансових ресурсів відбувається у процесі заснування підприємства, в момент утворення його статутного капіталу. Статутний фонд (капітал) характеризує початкову суму власного капіталу підприємства, яку інвестують для формування його активів і початку здійснення господарської діяльності. Величина статутного фонду показує розмір тих грошових коштів – основних і оборотних, – які інвестовані в процес виробництва.

До складу власних фінансових ресурсів включають додатковий капітал, який створюється за рахунок приросту вартості майна в результаті переоцінки основних засобів, емісійного доходу (за рахунок перевищення реалізаційної ціни акції над номінальною), безоплатно отриманих цінностей на виробничі цілі.

Резервний капітал – формується на підприємствах за рахунок нерозподіленого прибутку на умовах, що визначені установчими документами. Кошти резервного капіталу використовують для покриття збитків від господарської діяльності, а також для збільшення статутного капіталу.

Нерозподілений прибуток – це залишок одержаного підприємством прибутку, не витраченого за відповідними напрямками на дату складання звіту.

Нормою для успішної, рентабельної роботи підприємства, його високої конкурентоспроможності на ринку є ситуація, за якої власний капітал становить більшу частину його фінансових ресурсів.

Власні фінансові ресурси, у свою чергу, формуються за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел.

Серед внутрішніх джерел формування власних фінансових ресурсів визначальне місце займає прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства. Він формує переважну частину його фінансових ресурсів та забезпечує приріст власного капіталу і ринкової вартості підприємства. Залежно від фінансової політики підприємства прибуток може бути спрямований на споживання в повному обсязі; реінвестований в розвиток

підприємства; інвестований в інші проекти, які не пов'язані з діяльністю підприємства.

Важливу роль у складі власних внутрішніх джерел відіграють амортизаційні відрахування від використання основних засобів і нематеріальних активів [4]. Хоча вони не забезпечують зростання суми власного капіталу підприємства, але є засобом для його реінвестування.

Власні джерела формування фінансових ресурсів мають наступні характерні ознаки:

- постійний (перманентний) характер їх використання;
- відсутність фіксованої плати за користування ними;
- порядок їх використання визначається нормативно-законодавчими актами, установчими документами та внутрішніми положеннями.

Наявність достатніх власних фінансових ресурсів – необхідна умова успішного функціонування та розвитку будь-якої підприємницької структури не залежно від сфери діяльності, галузевого спрямування та організаційно-правового статусу. Високий рівень внутрішнього фінансування за рахунок власних фінансових ресурсів позитивно впливає на стан взаємовідносин між різними суб'єктами господарювання.

Обсяг формування власних фінансових ресурсів визначається рівнем прибутковості операційної діяльності підприємства, розміром використовуваних ним основних фондів і нематеріальних активів; характером амортизаційної політики; приростом обсягів господарської діяльності в майбутньому періоді та іншими чинниками.

Наявність та умови використання зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів регламентуються у кожному випадку окремо і залежать від конкретних обставин. До них відносять:

- залучення додаткового пайового або акціонерного капіталу – здійснюється шляхом додаткових внесків коштів у статутний капітал або шляхом додаткової емісії та реалізації акцій;
- одержання підприємством безповоротної фінансової допомоги – як правило, така допомога надається лише окремим державним підприємствам різного рівня;
- інші зовнішні джерела формування власних фінансових ресурсів – безоплатно передані підприємству матеріальні та нематеріальні активи, які включені до складу його балансу.

2. Ресурси, мобілізовані на фінансовому ринку.

Залучення коштів, які мобілізуються на фінансовому ринку, в оборот підприємства за умови їх ефективного використання дозволяє нарощувати обсяги господарських операцій, збільшувати доходи, підвищувати рентабельність власного капіталу, оскільки в нормальних умовах такі ресурси – більш дешеве джерело у порівнянні з власними коштами. Їх залучення дозволяє власникам та фінансовим менеджерам значно

збільшити обсяг контрольованих фінансових ресурсів, тобто розширити інвестиційні можливості підприємства. Разом з тим, ситуація, коли розмір витрат на обслуговування боргу перевищує розмір додаткових доходів від використання коштів, мобілізованих на фінансовому ринку, може призвести до погіршення фінансового стану на підприємстві.

3. Ресурси, отримані в порядку перерозподілу.

До коштів, які надходять в порядку перерозподілу, відносяться: страхові відшкодування за ризиками, які наступили; кошти, що надходять від концернів, асоціацій, головних компаній; дивіденди та відсотки за цінними паперами інших емітентів; надходження з бюджетів різних рівнів. Бюджетні кошти можуть використовуватись як на поворотній, так і безповоротній основі. Як правило, вони виділяються на фінансування державних замовлень, окремих інвестиційних програм чи в якості короткострокової фінансової державної підтримки тих підприємств, продукція яких має народногосподарське значення.

Формування фінансових ресурсів за рахунок різних джерел дає можливість підприємству адекватно реагувати на зміну потреб ринку, розширювати асортимент продукції, нарощувати масштаби виробництва. Однак у процесі формування фінансових ресурсів важливо дотримуватись оптимального співвідношення між джерелами їх формування з метою забезпечення нормальної фінансової стійкості підприємства [5, 6].

Використання фінансових ресурсів може здійснюватися підприємством за такими напрямками:

- платежі організаціям фінансово-банківської системи, обумовлені виконанням фінансових зобов'язань (податкові платежі до бюджету, страхові платежі, виплата відсотків за користування банківськими кредитами, погашення раніше отриманих позик тощо);
- інвестування власних коштів в капітальні затрати (реінвестування), пов'язане з розширенням та технічним оновленням виробництва, переходом на нові прогресивні технології, використання «ноу-хау» тощо);
- інвестування фінансових ресурсів у цінні папери інших суб'єктів господарювання: акції, облігації, які є об'єктом купівлі-продажу на ринку;
- використання фінансових ресурсів на забезпечення потреб соціального характеру, на благодійні цілі, спонсорство тощо.

З практичної точки зору доцільне групування напрямків використання фінансових ресурсів підприємства за видами активів і витрат (рис. 2). Розмежування існуючих напрямків використання фінансових ресурсів підприємства дозволяє врахувати специфіку і функції кожного з них для ефективного управління з метою стійкого розвитку підприємства [7].

Ефективність виробничо-господарської діяльності визначається низкою аналітичних показників. Фінансові ресурси, опосередковуючи виробничу діяльність господарюючого суб'єкта, забезпечують її безперервність, що значною мірою досягається за рахунок синхронізації їх надходження і витрачання. В іншому випадку дисбаланс використання фінансових ресурсів загрожує зниженням ефективності (порушенням ритмічності виробництва) або банкрутством. Кошти, отримані від реалізації продукції, уможливають відновлення процесу виробництва, але при цьому частина доходу може спрямовуватись на відтворення фінансових ресурсів.

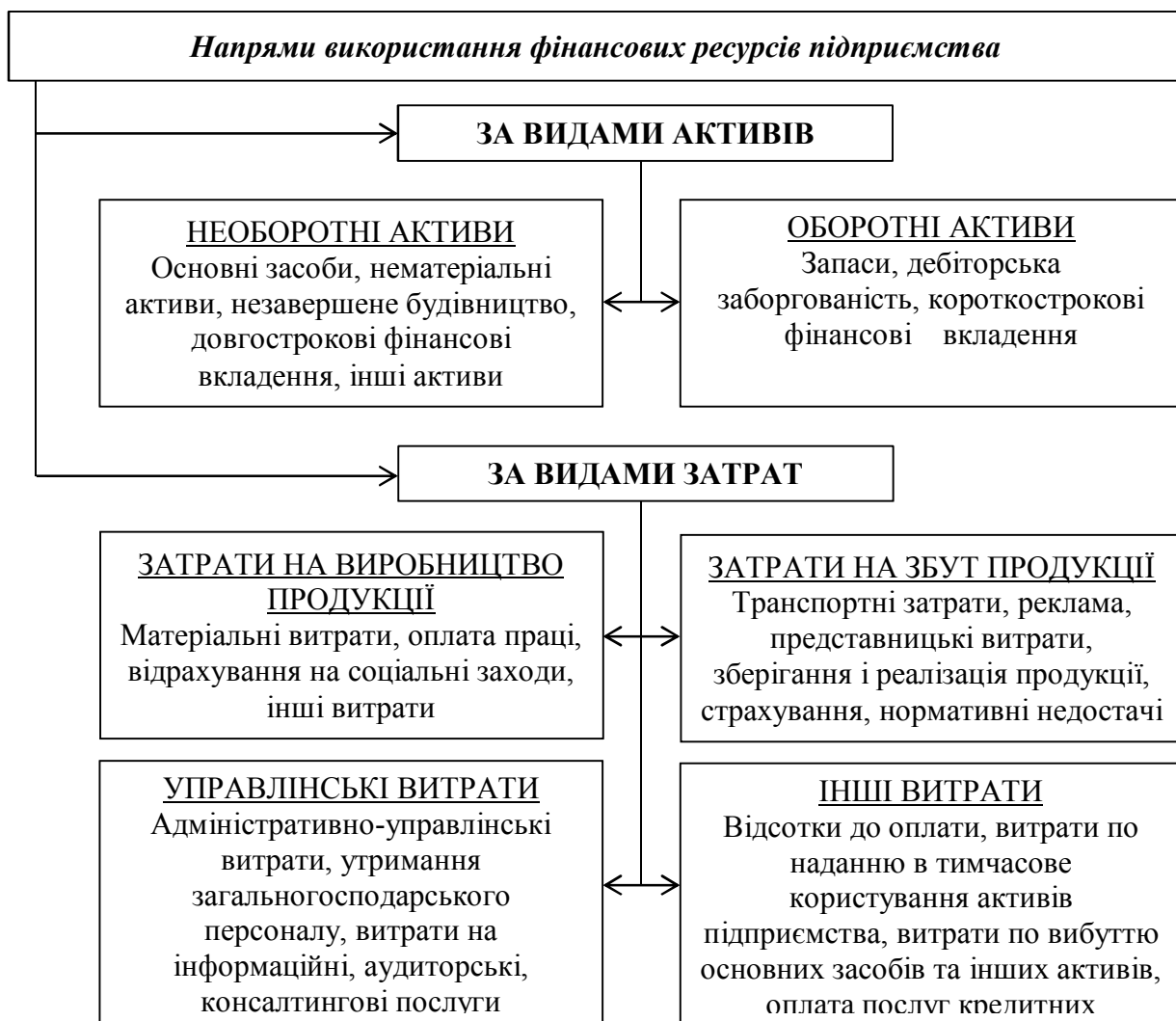

Рис. 2. Напрямки використання фінансових ресурсів підприємства

Ресурси, які не приймають участь у процесі, можуть бути використані для відтворення у формі коротко- і довгострокових фінансових вкладень (наприклад, у вигляді кредитних ресурсів іншим господарюючим суб'єктам, цінних паперів тощо) [8]. Таке використання фінансових ресурсів з метою отримання доходу, уже є їх розширеним

відтворенням, що підвищує ефективність всього відтворювального процесу на підприємстві.

Висновки. Отже, роль фінансових ресурсів в підприємницькій діяльності важко переоцінити, оскільки вони здатні в короткі строки перетворюватися в будь-який інший вид економічних ресурсів і забезпечувати їх кругообіг. Тому від наявності у підприємства достатньої кількості фінансових ресурсів значною мірою залежить успішність підприємницької діяльності і надійність організації як ділового партнера. В умовах розвинутого ринку суттєво зростає відповідальність суб'єктів господарювання за фінансування своєї діяльності, у зв'язку з чим виникає необхідність в умілому управлінні як підприємства в цілому, так і його фінансовими ресурсами, з метою їх самозростання та ефективного використання. Темпи розвитку економіки, оздоровлення бюджетної системи й фінансів підприємств багато в чому залежать від раціонального використання джерел формування фінансових ресурсів, як на рівні підприємств, так і на рівні держави, що складає одне з найважливіших завдань в області правильної організації управління фінансами.

Використані джерела інформації:

1. Балабанов А.И. Финансы / А.И. Балабанов, И.Т. Балабанов. – СПб.: Питер, 2000. – 192 с.
2. Белолипецкий В.Г. Финансы фирмы: курс лекций / В.Г. Белолипецкий. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 298 с.
3. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник / О.Д. Василик. – К.: Вид-во НІОС, 2000. – 416 с.
4. Вознесенский Е.О. Методологические аспекты анализа сущности финансов / Е.О. Вознесенский. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 325 с.
5. Опарін В.М. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення / В.М. Опарін // Вісник НБУ. – 2000. - №5. – С. 11.
6. Мельник О.М. Економічний зміст фінансових ресурсів підприємства / О.М. Мельник // Вісник ЖДТУ. – 2010. - №2 (52). – С. 350-354.
7. Стыров М.М. Финансовые ресурсы промышленных предприятий: теория, анализ, управление / М.М. Стыров. – Сыктывкар, 2012. – 1654 с.
8. Кошкарбаев К.У. Финансовые ресурсы корпорации: теория, практика и менеджмент / К.У. Кошкарбаев. – Алматы: ТОО «Издательство LEM», 2004. – 182 с.